

opgevangen en door zijn C mol en negende symphonie aan duizend en nogmaals duizend harten „eingetönt”, en heeft na hem Wagner zelfs de grens tusschen de wereld *der tonen* en de wereld *der gedachte* opzettelijk verbroken 105). Zekere stilisten ten onzent neigen er al meer toe, om den inktpot met het palet te verwarren. Ja er vormt zich reeds een kring, die ook de grens tusschen taal en taal liefst zag uitgewischt, en die de wereld ideaal zou vinden, als ze bevolkt was met veertienhonderd millioenen, van de Noorder- tot de Zuiderpool, niet anders sprekend dan het ééne heilige *Volapük*.

Doch genoeg reeds M. H. — Van de theorie die den mensch van den Chimpanzee laat afstammen, zweeg ik met opzet; dit thema is, vergeef mij het woord, te afgezaagd. Alleen ontga het uw aandacht niet, hoe de *N. R. Courant* onlangs reeds van den orang-oetang uit de Diergaarde meldde, dat hij niet doodgegaan, niet gestorven, neen, maar *overleden* was 106); en let er ook op hoe het woordenboek der apentaal nu reeds vier woorden telt, behoorlijk in een phonograaf opgevangen, als om Max Müller te ontwapenen, die nog steeds juist in de menschelijke taal de grenslijn tusschen mensch en dier getrokken zag 107). Maar, gelijk gezegd, over deze schier banaal geworden theorie spreek ik niet verder. Eigenlijk toch bedoelt men, dat *alles* verwant en *alle* levensuiting één is, en of de steen valt, het water klettert, de leeuwerik klapwiekt en zijn morgenlied zingt, of de mensch denkt, dicht en in het gebed neerknielt 108), het moet alles één zijn; altemaal gevoëlsprikkeling en spontane levensuiting van den onbekenden absoluten Geest. Maar wel vraag ik nog een oogenblik uwe aandacht voor het stuk der Religie, want hier natuurlijk bestond voor de verflauwing der grenzen de sterkste prikkel. Onze Christelijke religie toch trok een nieuwe en zeer diepe grenslijn, die tusschen het profane en het heilige gebied, en juist daar ging de geest van secularisatie, schier hoonend en smadend, tegen in. Aan Theologie als een eigen wetenschap kon geen plaats meer worden ingeruimd; voor haar metaphysisch deel was ze identisch met de Philosophie; en voorts ging ze op in letterkundige, geschiedkundige en ethnologische studiën 109).